

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLAG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA META-KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Berdibekova Feruza Abdumannob qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU "Boshlag'ich ta'lim pedagogikasi" kafedrasida katta o'qituvchisi, PhD.

feruzaberdibekova94@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

ANNOTATSIYA

Qabul qilindi: 6-oktabr 2025-yil

Tasdiqlandi: 8-oktabr 2025-yil

Jurnal soni: 16

Maqola raqami: 42

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v16i.1279>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

kompetensiya, metakompetentlik, uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalash, tadqiqot faoliyati mavzusi, mohiyati va tuzilishi, tasnifi, kompetensiyalar lerarxiyasidagi metakompetensiya.

Ushbu maqolada ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni rivojlantirish, uni amalga oshirish doirasidan qat'iy nazar, tadqiqot faoliyatiga metodologik yondashuv sifatida subyektdan yuqori metakompetensiyani ko'rib chiqish orqali kompetensiyalar doirasini kengaytirish nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Shaxslarda metakognitiv faoliyat usullarini rivojlantirishning dolzarbligi zamonaviy hayotning yangi sharoitlari bilan belgilanadi, bu yuqori dinamizm bilan tavsiflanadi, noaniqlik va oldindan aytib bo'lmaydigan vaziyatlarga olib keladi, bu esa uzluksiz, samarali o'z-o'zini o'qitishni talab qiladi. Tadqiqot ko'p paradigmik yondashuvga asoslangan bo'lib, u tizimli fikrlash faoliyati, kompetensiyaga asoslangan va faoliyatga asoslangan yondashuvlardan to'g'ri foydalangan holda aniq pedagogik muammolarni hal qilish imkonini beradi. Tadqiqot mavzusi bo'yicha nashr etilgan maqolalar, monografiyalari va me'yoriy hujjatlar materiallari sifatida ishlatilgan. Metakognitiv psixologiyaning nazariy tamoyillarini ochib beruvchi tadqiqotlarning kontent tahlili, sintezi va umumlashtirilishi, shuningdek, muammoga oid tadqiqotlar o'tkazildi. Tadqiqot natijalari kompetensiyalarning konseptual maydonini kengaytirish nuqtai nazaridan kompetensiyaga asoslangan yondashuv nazariyasini boyitadi va ta'lim jarayonida metakompetensiyani shakllantirish va uni tashxislash uchun pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash muammosini ko'taradi.

Kirish. Texnologiyaning o'zgaruvchanligi, yangi materiallarning ixtiro qilinishi va umuman inson faoliyatining yuqori dinamizmi bilan tavsiflangan zamonaviy inson hayotining yangi sharoitlari noaniqlik va oldindan aytib bo'lmaydigan vaziyatlarga olib keladi va ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega muammoni uzluksiz ta'lim va o'z-o'zini o'qitish zarurati sifatida belgilaydi. Metakognitiv psixologiya doirasida shaxsning o'z-o'zini o'qitish muammosiga oid nazariy takliflar quyidagilarga asoslangan. Ta'lim faoliyati subyekting rivojlangan metakompetentligi tahlil qilinadi va uning pedagogik jarayonda yanada rivojlanishi uchun kompetensiyalar lerarxiyasidagi maqomi aniqlanadi.

Adabiyotlar tahlili. Tadqiqot muammosi bo'yicha ilmiy adabiyotlarni ko'rib chiqish. Ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy asoslarini ishlab chiqish va amaliy qo'llash bilan bog'liq vaziyatni tahlil qilish bizga ushbu jarayonda paydo bo'layotgan tendentsiyalarni aniqlash imkonini beradi. ¹ Shuni ta'kidlash kerakki, kompetensiyaga asoslangan yondashuvning rivojlanishi, xususan, "kompetensiya/kompetensiya" tushunchalarining mohiyatini ochib berish 1960-yillarga borib taqaladi va amerikalik tilshunos N. Chomskiyning (Massachusetts universiteti) tadqiqotlari bilan bog'liq². "Kompetensiya" tushunchasi N. Chomskiy tomonidan tildan foydalanish va uning nazariyasi doirasida shakllantirilgan. Olim o'z tadqiqotida kompetensiya va uning faoliyatda (nutqda) qo'llanilishini farqlaydi. Bu yerda, bizning nuqtai nazarimizdan, N. Chomskiyning kompetensiya va uning faoliyatda qo'llanilishini tushunishga yondashuvi A.V. Xutorskoyning fikriga ko'ra kompetensiya/kompetensiyani zamonaviy tushunish bilan bog'liq. Shuni ta'kidlash kerakki, kompetensiyaga asoslangan yondashuvning rivojlanishi, xususan, "kompetensiya/kompetensiya" tushunchalarining mohiyatini ochib berish 1960-yillarga borib taqaladi va amerikalik tilshunos N. Chomskiyning (Massachusetts universiteti) tadqiqotlari bilan bog'liq. "Kompetensiya" tushunchasi N. Chomskiy tomonidan tildan foydalanish va uning nazariyasi doirasida shakllantirilgan. Olim o'z tadqiqotida kompetensiya va uning faoliyatda (nutqda) qo'llanilishini farqlaydi. Bu yerda, bizning nuqtai nazarimizdan, N. Chomskiyning kompetensiya va uning faoliyatda qo'llanilishini tushunishga yondashuvi A.V. Xutorskoyning fikriga ko'ra kompetensiya/kompetensiyani zamonaviy tushunish bilan bog'liq. "Kompetensiya" tushunchasining semantikasi R. Uaytning

tadqiqotlarida shaxsiy komponentlar, jumladan, motivatsiya bilan kengaytirilgan va boyitilgan. 1984-yilda J. Raven kompetensiya turlarini kiritdi va ularning ko'p komponentli tarkibini ochib berdi. ³ Kompetensiyalarni tasniflashning keyingi bosqichi Yevropa Kengashi tomonidan Bernda bo'lib o'tgan simpoziumda (1996) asosiy kompetensiyalarni aniqlash bo'ldi.

Shuni ta'kidlash kerakki, kompetensiyaga asoslangan yondashuvga o'tish shaxsdan bilimga yo'naltirilgan yondashuv bermagan shaxsiy fazilatlar, ko'nikma va qobiliyatlarni namoyish etish talab qilinganligi bilan oqlanadi: nostandart vaziyatlarda qaror qabul qilish va ular uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish qobiliyati, katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash qobiliyati, jamoada ishlash qobiliyati va boshqalar. Kompetensiyaga asoslangan yondashuvning hozirgi rivojlanish bosqichi ushbu so'rovlarga muayyan turdagi kompetensiyalarni (axborot, yetakchilik, martaba, ijtimoiy, matematik, lingvistik va boshqalar) rivojlantirish shaklida javob berdi. Shu bilan birga, tsivilizatsiyaning rivojlanishi, uning atrofdagi dunyoning tezlashishi va chuqurlashishi kabi asosiy tendentsiyasi zamonaviy insonning mos keladigan o'zgaruvchanligini talab qildi, bu esa metakognitiv faoliyat strategiyalaridan foydalangan holda doimiy o'zini o'zi o'zgartirishni, o'zini o'zi o'qitishni nazarda tutadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Bu yerda "Yevropada ta'lim tuzilmalarini sozlash" pan-yevropa loyihasini keltirish o'rinli: kompetensiya bilim va tushunish (akademik sohaning nazariy bilimi, bilish va tushunish qobiliyati); qanday harakat qilishni bilish (bilimlarni muayyan vaziyatlarga amaliy va operatsion qo'llash); qanday bo'lishni bilish (ijtimoiy kontekstda boshqalarni idrok etish va ular bilan yashash usulining ajralmas qismi sifatidagi qiymat) [Yevropada ta'lim tuzilmalarini sozlash, 2002]. Bu talqinda doimiy ravishda o'rganish qobiliyati, zamonaviy shaxsning ajralmas xususiyati va rivojlangan metakompetentlikka asoslangan o'zgaruvchan hayot sharoitlariga moslashish zarurati sifatida kompetensiya yo'q. O'quv jarayonida talabalarning metakompetentligini rivojlantirishning dolzarbligini asoslashda biz ijtimoiy, ilmiy va amaliy dalillarni keltiramiz. Biz barcha hayotiy jarayonlarning dinamikasi, samarali, uzluksiz o'z-o'zini o'qitish zaruratiga olib kelishi, bu muammoning ijtimoiy ahamiyatini belgilab berishini ta'kidlaymiz. Ilmiy argument metakompetentlikni rivojlantirishning pedagogik muammosini hal qilish uchun metakognitiv

¹ Поликанова Е.Г. Исторический аспект развития компетентностного подхода в образовании // Вестник ЧИГТУ. 2008. № 4 (49). С. 44–48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-aspekt-razvitiya-kompetentnostnogo-podhoda-v-obrazovanii/viewer>.

² Chomsky N. Language and mind. M.: Moscow University, 1972. URL: https://vk.com/doc280125750_411400419

³ Raven J. Competence in modern society: identification, development and implementation. Moscow, 2002. Moscow: Cogito-Tsentr, 2002. (in Russian). URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=20240189>

psixologiyadagi tadqiqotlardan foydalanish imkoniyatida yotadi.

Shuningdek, ta'lim amaliyotida subyektning o'z kognitiv faoliyatini tashkil qilish va boshqarish usullari va vositalariga ehtiyoj mavjud. Hozirgi vaqtda metakognitiv psixologiya doirasidagi olimlarning ishlari ta'limda metakompetensiyani pedagogik muammo sifatida rivojlantirish uchun nazariy shart-sharoitlarni yaratdi. Xususan, M.A. Xolodnaya qidiruv muammosini hal qilish jarayonida axborotni qayta ishlashning psixologik mexanizmlarini ochib beradi, subyektning o'z kognitiv jarayonlari va ularning kognitiv qobiliyatlari haqidagi bilimlarni aniqlash A.V. Karpov va P.G. Demidovning tadqiqotlarida keltirilgan.⁴ Amerikalik olimlar R. Anderson va R. Sternberg metakognitiv strategiyalar asosida qurilgan ta'lim texnologiyalarini taklif qilmoqdalar [Sternberg, 2002]. Psixologik hodisa sifatida metakognitsiyaning umumiy masalalari bir qator xorijiy psixologlarning tadqiqotlarida keltirilgan.⁵ Metakompetensiyani rivojlantirishning pedagogik jihati:

1) o'qish strategiyalari yordamida metakompetensiyani rivojlantirish T.I. Datsevich, Yu.A. Gusak, Shak-Mao Chan, I-yu Chen, Shen-hu Huang va K. Kane tomonidan o'rganilgan;

2) metakognitiv jarayonlarning aqliy jihatlarini M.A. Xolodnaya va A.V. Karpov tomonidan ko'rib chiqilgan;

3) muhandislik va texnologiya darslarida talabalarining metakompetensiyani rivojlantirish T.V. Furyaeva va O.V. Gudkova tomonidan o'rganilgan;

4) kelajakdagi yosh mutaxassislarning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun metakompetensiyalarni shakllantirish S. Panchenko tomonidan ko'rib chiqilgan.

Yuqoridagilarni umumlashtirib aytganda, mualliflar metakognitiv psixologiya sohasidagi tadqiqotlarga tayanib, metakompetensiyani pedagogik mohiyatini ochib berish va uning boshqa kompetensiyalar qatoridagi maqomini aniqlash maqsadini qo'ydilar.

Materiallar va usullar. Tadqiqotning metodologik asosi turli tadqiqot muammolarini hal qilish uchun tegishli ravishda qo'llaniladigan tizim-fikrlash-faoliyat, kompetensiyaga asoslangan va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning o'zaro ta'siri sifatida ko'p paradigmatic yondashuv edi.

Tizim-fikrlash-faoliyat yondashuvi metakompetensiyani ko'rib chiqishda faoliyat va fikrlash haqidagi bilimlarni ushbu faoliyat va fikrlash ob'ektlari haqidagi bilimlar bilan integratsiyalashga imkon beradi, bu esa qidiruv faoliyati subyektni ushbu faoliyatni amalga oshirishga nisbatan refleksiv pozitsiyaga qo'yadi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'lim natijasini rivojlangan metakompetensiya sifatida belgilaydi, bu "kompetensiya"ning oddiy tushunchasiga nisbatan o'ziga xos tushunchadir. Inson rivojlanishining faoliyatga asoslangan tabiati haqidagi tezisni postulatlaydigan faoliyatga asoslangan yondashuv talabani metakompetensiyasini shakllantirish jarayonida faol pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ustuvorligini belgilaydi.

Kasbiy pedagogik ta'limda akmeologik yondashuvni amalga oshirish uchun psixologik-pedagogik shart-sharoitlarning umumiyliigi, birinchi, akmeologik yondashuvning mohiyati (uning asosiy qoidalari, asosiy tamoyillari va boshqalar, ikkinchi, uning mazmuni) bilan belgilanadi.

Yuqorida aytib o'tilgan metodologik asosga asoslanib, o'quvchi o'zini o'zi o'qitish bilan shug'ullanadigan fikrovchi, rivojlanuvchi va mulohazakor shaxs sifatida qaraladi. Psixologik va pedagogik adabiyotlarning, jumladan, monografiyalarning nazariy tahlili, shuningdek, Rossiya ta'limining rivojlanishini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy baza qo'llanildi. Rossiya va xorijiy olimlarning tadqiqotlarida metakognitiv psixologiyani asosiy tushunchalarining mazmuniy tahlili, shuningdek, individual o'zini o'zi o'qitish va o'zini o'zi o'qitish kompetensiyasini rivojlantirish mohiyatini ochib beruvchi tadqiqotlarning nazariy tahlili o'tkazildi.

Natijalar. Metakompetensiyani pedagogik mohiyati haqidagi ilmiy bilimlardagi bo'shliq aniqlandi. Tadqiqotda faoliyat subyektning dinamik shaxsiy sifati sifatida taqdim etilgan, ma'lum bir sohada faoliyatni samarali amalga oshirish qobiliyati va xohishi orqali namoyon bo'ladigan "kompetensiya" tushunchasiga nisbatan o'rganilayotgan

hodisaning ta'rifi umumiy va o'ziga xos sifatida taklif qilinadi. Metakompetensiya subyektning o'zini o'zi o'qitish faoliyatida intellektual va mulohazakor jarayonlarni samarali amalga oshirish qobiliyati sifatida taqdim etiladi, bunda o'zini o'zi tahlil qilish, o'zini baholash, o'zini o'zi boshqarish va ushbu faoliyat jarayoni va natijalarini o'zini o'zi boshqarish qo'llaniladi.

2001-yilda "2010-yilgacha Rossiya ta'limini modernizatsiya qilish konsepsiyasi" nashr etilishi bilan Rossiya ta'lim amaliyotining bir qismiga aylangan kompetensiyaga asoslangan yondashuv nazariy jihatdan ham, ta'limda qo'llash uchun samarali amaliyotlarni to'plashda ham rivojlanishda davom etmoqda. Biroq, savollar qolmoqda, ularning aniqlanishi muallifning bahsli masalalar bo'yicha pozitsiyasini belgilaydi. Xususan, ilmiy tadqiqotlarda "kompetensiya/kompetensiya" tushunchalarining noaniqligi sababli, biz kompetensiyaga asoslangan yondashuvning ushbu asosiy tushunchalari haqidagi qarashlarimizni aniqlaymiz. Kompetensiya/kompetensiya tushunchalari o'rtasidagi bog'liqlikning yana bir talqini shundaki, kompetensiya kompetensiyalar klasteri orqali ifodalanadi, bu maqola mualliflari nuqtai nazaridan kompetensiyani tarkibiy harakatlari deb ataladi. Olimlarning "kompetensiya/kompetensiya" tushunchalari o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi turli qarashlarini hisobga olgan holda, ushbu tadqiqotda bu tushunchalar umumiy ("kompetensiya") va shaxsiy ("kompetensiya") (A.V. Xutorskoy) asosida farqlanadi. Kompetensiya faoliyat subyektning integrativ, dinamik shaxsiy xususiyati sifatida tushuniladi, bu ularning olingan bilimlar, faoliyat usullari va undagi tajribadan foydalangan holda samarali faoliyatni amalga oshirish qobiliyati va tayyorligini namoyish etadi.

Muhokama. Metakompetensiyani mohiyati va tuzilishini aniqlashga kirishib, biz "meta" (yunoncha meta - "orqada", "yuqorida") boshqa tizimlarni tavsiflash va o'rganish uchun ishlatiladigan tizimlarni bildirishini ta'kidlaymiz (masalan, "metafizika" - fizikadan keyingi narsa).

Keling, turli tadqiqotchilarning asarlarida o'rganilayotgan hodisani talqin qilish asosida metakompetensiyani mohiyati va mazmunini aniqlashtirishni ko'rib chiqaylik. E.V. Reznikova trans-subyekt va trans-tizimli xususiyatlarga ega bo'lgan metakompetensiyalarni yuqori darajadagi kompetensiya deb tushunadi. Uning tadqiqotida metakompetensiyani o'zlashtirish bilimlarni boshqarish, shuningdek, insonning intellektual va refleksiv jarayonlariga ta'lim va kasbiy muammolarni hal qilishda samaradorlikni oshirish imkonini berishi ta'kidlangan.⁶ L.M. Ordoboeva metakompetensiyani boshqacha tavsifini taklif qiladi va uni tez moslashish, yangi sharoitlarga moslashish qobiliyati, uzluksiz o'rganish/ta'limga tayyorlik va mavjud bilim, ko'nikma va qobiliyatlarni faoliyatning yangi sohalariga o'tkazishga tayyorlik sifatida belgilaydi.⁷

S.Panchenoning metakompetentlikni tushunishi qisman E.V. Reznikovaning qarashlariga mos keladi. Bu o'quv jarayonida va keyingi kasbiy faoliyatda o'zining intellektual rivojlanishini va aks ettirish mexanizmlarini boshqarish qobiliyatidir. Shu bilan birga, olim o'rganilayotgan hodisaning muhim xususiyatini ta'kidlab, uni boshqa kompetensiyalarni egallashga imkon beradigan suprastruktural kirish sifatida belgilaydi; bilim olishning yangi texnologiyalari va usullari tushuniladigan va yaratiladigan fikrlash usuli. T.V. Furyaeva metakompetentlikni strategik fikrlash va ta'lim vaziyatini baholash, samarali kasbiy va ta'lim traektoriyasini yaratish qobiliyatida namoyon bo'ladigan shaxsiy sifat sifatida taqdim etadi.⁸ Kognitiv komponent muammo modelini vizualizatsiya qilish uchun turli sxematik-ramziy modellarda muammolarni ifodalash usullarini bilishdan, muammoni hal qilish uchun o'z intellektual imkoniyatlari va cheklavlarini bilishdan, muammoni hal qilish usullari va bosqichlarini bilishdan, hissiy holatini baholash va uning ijodiy darajasini saqlab qolish usullarini bilishdan iborat.

Jarayon-faoliyat komponenti o'tkazilgan tahlil asosida muammoni hal qilish jarayonini tashkil qilish, tuzatishlar kiritish va xavflarni bashorat qilish hamda ularni bartaraf etish yo'llarini taklif qilish, muammoni hal qilish jarayonini o'z intellektual imkoniyatlarini hisobga olgan holda rejalashtirish va uni ongli ravishda boshqarish qobiliyatidan

⁴ Karpov A.V., Demidova P.G. On the content of the concept of metacognitive abilities of a person // Izvestiya DGPU (News DGPU). 2013.

⁵ Harvey S., Goudvis A. Strategies that Work: Teaching Comprehension for Understanding and Engagement. Maine: Stenhouse Publishers and Ontario: Pembroke Publishers Ltd., 2007. P. 25-26. URL: <https://search.library.wisc.edu/catalog/9910033629502121>

⁶ Reznikova E.V. Didactic foundations of the formation of metacompetencies. In: Proceedings of IV conference "TRIZ". Practice of application of methodical instruments". Moscow, 2012. P. 266-271. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25517937>

⁷ Ordoboeva L.M. Meta-competence as a content component of professional language learning at linguistic universities // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta (Moscow State Linguistic University Journal). 2014. No. 14 (700). P. 144-153. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22760355>

⁸ Furyaeva T.V., Gudkova O.V. The development of students, meta-competences in specialized classes with an engineering and technological focus // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta (Tomsk State University Journal). 2019. No. 442. P. 199-203. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=38506682>

iborat. Refleksiv-baholovchi komponent muammoni hal qilish bo'yicha qidiruv faoliyati natijalarini aniqlash, erishilgan natijalarning yangiligini baholash, keyingi foydalanish uchun qidiruv muammolarini hal qilishning samarali usullarini aniqlash va muqobil yechimlarni taklif qilish va ko'rib chiqish qobiliyati orqali namoyon bo'ladi. Boshqa kompetensiyalar qatorida metakompetensiya holatini aniqlash uchun biz aniqlangan tasniflash mezonlaridan (jadval) foydalanamiz.

Taqdim etilgan tasnif metakompetensiya holatini eng yuqori darajadagi kompetensiya sifatida belgilaydi.

Xulosa. D. Flavel "metakognitsiya" tushunchasini kiritadi va uni o'z aqliy strategiyalarini tahlil qilish va kognitiv faoliyatini boshqarish qobiliyati sifatida belgilaydi. Faoliyatga asoslangan yondashuvga muvofiq, metakompetentsiyani rivojlantirish uchun faol pedagogik texnikalardan foydalanish tabiiy tanlovdir. Shuning uchun, talabalarning kognitiv faoliyat natijalarini baholashda intellektual va refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirish dialogik o'zaro ta'sir, amaliy tadqiqotlar, loyihaga asoslangan, tadqiqotga asoslangan va rivojlantiruvchi o'rganish, shuningdek, ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi orqali amalga oshiriladi.

O'z-o'zini o'qitish muammolari.

Kognitiv strategiyalarni kognitiv jarayon haqidagi bilim sifatida egallash va belgilangan maqsadga muvofiq ma'lum bir muammoni hal qilish usullarini tanlash bilan bog'liq.⁹ Kognitiv strategiyalar intellektual faoliyat vositalari sifatida qaraladi, ularni o'zlashtirish o'rganish, muammolarni hal qilish, tan olish va tushunish imkonini beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, kognitiv strategiyalar universal kognitiv vositalar

bo'lib, o'rganilayotgan narsaning mazmuniga bog'liq emas, bu ularning "meta-xususiyatini" belgilaydi. Kognitiv strategiyalar kognitiv faoliyat jarayonini belgilaydi va subyektning o'z kognitiv jarayonini rejalashtirish va nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Metakompetentsiyani rivojlantirishga qaratilgan metakognitiv o'rganish uning mohiyatini aks ettiradi va quyidagi tamoyillarga muvofiq amalga oshiriladi:

- maqsad qo'yish;
- axborot ta'minoti;
- kognitiv vazifalarni tashkil qilish va hal qilishda mustaqillik;
- belgilangan maqsadga muvofiq kognitiv faoliyat natijalari va chegaralarini baholashda refleksivlik.

Ushbu tadqiqot metakompetentsiya tushunchasining turli talqinlari bilan kontent tahlili va analitik ishlarga asoslangan holda, uning individual xususiyatlarini aniqlab, metakompetentsiya tushunchasini sintez qildi, uning tuzilishini takomillashtirdi va uning tarkibiy qismlarining mazmunini taqdim etdi. Har bir kompetentsiya turining universallik darajasi va uning faoliyat sohasi bilan bog'liqligiga asoslanib, kompetentsiyalar tasnifi taklif qilindi. Bu bizga metakompetentsiyani bilimlarni boshqarish, shuningdek, insonning intellektual va refleksiv jarayonlari uchun mo'ljallangan yuqori darajadagi kompetentsiya sifatida aniqlash imkonini berdi. Boshlangan tadqiqotlarni davom ettirishning istiqbolli yo'nalishi o'quv jarayonida talabalarning metakompetentligini rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va asoslash hamda o'rganilayotgan hodisani kuzatish uchun diagnostika kompleksini ishlab chiqishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Поликанова Е.Г. Исторический аспект развития компетентного подхода в образовании // Вестник ЧитГУ. 2008. № 4 (49). С. 44–48. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-aspekt-razvitiya-kompetentnostnogo-podhoda-v-obrazovanii/viewer>.
2. Pavlov D.N. Cognitive strategy: some questions of definition // Voprosy kognitivnoy lingvistiki (Issues of cognitive linguistics). 2006. No. 2 (7). P. 62–64. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9900407>
3. Raven J. Competence in modern society: identification, development and implementation. Moscow, 2002. Moscow: Cogito-Tsentr, 2002. (in Russian). URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=20240189>
4. Karpov A.V., Demidova P.G. On the content of the concept of metacognitive abilities of a person // Izvestiya DGPU (News DGPU). 2013.
5. Harvey S., Goudvis A. Strategies that Work: Teaching Comprehension for Understanding and Engagement. Maine: Stenhouse Publishers and Ontario: Pembroke Publishers Ltd., 2007. P. 25–26. URL: <https://search.library.wisc.edu/catalog/9910033629502121>
7. Reznikova E.V. Didactic foundations of the formation of metacompetencies. In: Proceedings of IV conference "TRIZ". Practice of application of methodical instruments". Moscow, 2012. P. 266–271. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25517937>

8. Orbodoyeva L.M. Meta-competence as a contents component of professional language learning at linguistic universities // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta (Moscow State Linguistic University Journal). 2014. No. 14 (700). P. 144–153. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22760355>

10. Pavlov D.N. Cognitive strategy: some questions of definition // Voprosy kognitivnoy lingvistiki (Issues of cognitive linguistics). 2006. No. 2 (7). P. 62–64. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9900407>

11. Бердибекова, Ф. (2023). МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ НАПРАВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА. *Предпринимательства и педагогика*, 5(4), 91-100.

12. Berdibekova, F. (2023). TALABALARNING AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY MUAMMOLARNI HAL QILISHGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK TIZIMI. In *Oriental Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 207-214). OOO «SupportScience».

13. Otto, M., & Thornton, J. (2023). AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK MEKANIZMLARI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 201-203.

⁹ Pavlov D.N. Cognitive strategy: some questions of definition // Voprosy kognitivnoy lingvistiki (Issues of cognitive linguistics). 2006. No. 2 (7). P. 62–64. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9900407>